

folk/ed. Derg, 2020; 26(1): 377-392
DOI: 10.22559/folklor.1171

Siyasal Sembolizm ve İktidar İlişkisi Üzerine Düşünmek*

Reflexions on the Relationship between Political
Symbolism and Political Power

Safiye Ateş Durç**

Öz

Siyasal iktidarlar hitap ettiği kitleyi etkisi altında tutmak ve yönlendirebilmek için çeşitli araçlara başvurur. Bunlardan belki de en etkili sembolizmdir. Sembol ve sembolik eylemlerden yararlanmak hem iletişim kurmanın en kestirme yolu hem de grup birlikteliğini kurmada ve dayanışmada en güçlü araçlardan biridir. Sembolizmin bu gücünü etkili bir şekilde kullananların başında siyasal iktidar sahipleri gelmektedir. Bu yolla siyasal meşruiyet sağlayan iktidar, aynı zamanda ve aynı yöntemle yönetilenlerle gizli bir diyalog kurulabilmektedir. Böylece düzeni kurma ve devam ettirmede politika geliştirilmesi kolaylaşmaktadır. İktidarın sembolizmi araçsallaştırdığı tezinden hareket eden bu makalede, konuyla ilgili kavramsal ve kuramsal araştırmadan elde edilen veriler ışığında siyasal antropolojinin iki temel kavramı olan sembol ve iktidar arasındaki bağlantı farklı açılardan tartışılmış ve iktidarın siyaseti sembollerle yürüttüğü, kitleleri bu yolla politize edebildiği argümanı sorgulanmıştır. Çalışmanın sonunda ise sembollerini siyasal olarak kullanan iktidarlara yönetilenler arasında görünmeyen bir diyalogun oluşabileceği, iktidarın in-

Geliş tarihi (Received): 15.01.2020 - Kabul tarihi (Accepted): 09.04.2020

* Bu makale yazarın Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ABD'nda hazırladığı ve başarılı kabul edilen doktora çalışmasından derlenmiştir.

** Dr. Ar. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. safiyeatesdurc@artuklu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-6506-8952.

sanların duygularını ve bilgilerini kolayca manipüle edebildiği ve ayrıca semboller aracılığıyla siyasal gücünü nesilden nesile aktarabildiği tespitlerine yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: *siyasal sembol, sembolizm, iktidar, manipülasyon, siyaset*

Abstract

Political power refers to various means in order to keep its audience under its influence and to manipulate them, as it desires. Perhaps the most effective of these is symbolism. Using symbol and symbolic action is one of the most powerful way of establishing group identity and the most direct way of communicating. Especially the owner of political power benefit from this power effectively. By using it, political legitimacy can be established, as well as an invisible dialogue between political actors and citizens can be managed. Thus, it is easier to develop policy in order to constitute and maintain order. In this article, this instrumentality is examined in the discussion of symbolism and power. In the light of the data obtained from the conceptual and theoretical literature, the relationship between symbol and power has been discussed in different angles. In addition, it was questioned that the politics is carried out by the symbols and the masses are politicized by the same way. It can be said that an invisible dialogue can be created between the political power holders and people; power owners not only can easily manipulate people's emotions and knowledge but also can transfer its power from generation to generation through the political symbols.

Keywords: *Political symbols, symbolism, power, manipulation, politics*

Extended summary

Political power refers to various means to keep its audience under its influence and to manipulate them as it desires. Perhaps the most effective of these is symbolism. Using symbols and symbolic action is one of the most powerful ways of establishing group identity and the most direct way of communicating. Especially the owner of political power benefit from this power effectively. By using it, political legitimacy can be established, as well as an invisible dialogue between political actors and citizens can be managed. Thus, it is easier to develop policy to constitute and maintain order. In this article, a discussion of symbolism and power will be examined. Here, the symbolism that is meant is political symbolism that embodies, brings into view and shapes the political. By the way, it is accepted that there is a strong relationship between power and symbolism in this study.

The symbol is a concept that has many definitions, and therefore requires the person who works on it to clarify its definition. In this study, the symbol is defined as concrete or mental constructs that accumulate meanings in the background and remind this meaning whenever exposed. These cultural and political meaning units have turned into tools that power holders have benefited from, especially in the 20th century, since they have both the function of remembering and forgetting. By the way, the symbol is not an imitation of reality, but real-political structures that re-establish reality indirectly (Cassirer, 2011: 73).

Symbols and symbolism, which both serve to remind political and past events, and make them forget, necessitate a relationship with politics and power. According to Jan Assmann (2001), it is possible to talk about an alliance between reminding, forgetting and power (p.73). Also, the symbols connect with the past, convey the information they represent and the emotion they generate from generation to generation and act as the group's limit marker; power holders take advantage of all these functions to politicize, mobilize and manipulate their masses too. In another word, political elites (charismatic leaders) manipulate symbols, create rituals and symbols, or use existing ones to turn political activity into a symbolic activity to ensure that members or citizens gather around the state of power, protect, maintain, and popularize power. Besides, states use symbols and rituals to legitimize their sovereignty and suppress the masses. In fact, for all political structures and owners of power, an important reason for the political use of symbols is to gain political legitimacy. Finally, resorting to symbolism is indispensable for power holders and, as David Kertzer (1988) emphasizes, politics is carried out with symbols (p.4-5).

In this article, which presents an analysis of the relationship between politics, power, and symbols, six basic theoretical routes on which the relationship between power and symbolism can be read are determined. The first of these is related to the manipulation of the symbols. Because politicians using symbols are aware of the epistemological and emotional impact of these units on humans. According to Enamul Choudhury (2004), one of the two most important functions of political symbols is to create expectations and the other is to maintain order (p. 78). When the first tools applied by political actors, who want to mobilize people easily and manipulate their feelings and knowledge, or to consolidate their power, it can be seen that these are symbolic tools. In the second route, symbolism is interpreted through its relationship with power relations. Considering power simply as an abstraction referring to the relationship of oppression and obedience (this is both a political and economic relationship), Abner Cohen (1979) states that political symbolism can be defined in line with the connection with power and power relations. A symbol is defined as a political symbol if it affects or is influenced by power relations. Because the power relations that require production, distribution, and transformation are embodied, developed, maintained, expressed and camouflaged by symbolic elements (p.88-90).

In the third route, symbolism is considered as the art of uniting. According to this interpretation style, the mediators that bring together the governments and the human both emotionally and epistemologically are political symbols and symbolic actions. As Michael Walzer (1967), politics is defined as the art of unification and symbolic action as the most important way to bring things together emotionally and intellectually. Combining the symbol and politics, the act of unification also enables individuality to be overcome. "The political symbol unites man with man and man with something bigger (like society and God)" (p. 194). However, some studies also emphasize the dividing role of symbols in contrast to unification (this refers to the fourth route). Murray Edelman (1985) argues that political action, which makes great use of symbolism, divides beyond unification. Because, according to him, almost every political action serves as a symbol of concentration. As the concentration symbol symbolizes a threat or a reassurance, it either creates a massive reaction or creates a serious silence (p.7). In the thinking practice of Cobb and Elder (1973), which simultaneously

refer to both the bonding and separating functions of the symbols, the symbols cause social solidarity as well as conflict and social differentiation.

In the fifth route, the political struggle and the political process takes place. According to David Kertzer (1974), politics does not always require direct use of power. Although material resources continue to be important, especially in political processes, their distribution and use are shaped by symbolic means (p.385). Also, to understand the political process, it is necessary to learn how the symbolic is included in politics. The sixth and final route on the relationship between political symbolism and power is the political representation route. The most important thing that enables the communication between those represented at this moment and those representing them are rituals and symbols that act as political dramaturgy.

As experienced many times in history, a good symbol manipulator or producer becomes more effective and permanent in political life than other politicians. Politics in the contemporary world is carried out with symbols. In this article, this instrumentality is examined in the discussion of symbolism and power. In the light of the data obtained from the conceptual and theoretical literature search on this subject, the relationship between symbol and power, which is the two basic concepts of political anthropology, has been discussed in different angles. Besides, it was questioned that politics is carried out by the symbols and the masses are politicized in the same way. At the end of the study, it can be said that an invisible dialogue can be created between the political power holders and people; power owners not only can easily manipulate people's emotions and knowledge but also can transfer its power from generation to generation through the political symbols.

Giriş

Sembol; dünyanın anlamlandırılması, kültürün oluşturulması, aktarımı ve sürdürülebilirliği açısından çok önemli bir yerde durmaktadır. Ancak uzun yıllar boyunca semboller, hisler ve duygular; etkisiz ve irrasyonel araçlar olarak değerlendirilmiş ve bundan dolayı da göz ardı edilmişlerdir. Her ne kadar düşünürler (özellikle Batı felsefesiyle ilgilenenler) yıllarca sembollerini epifenomen olarak değerlendirip onlara gerçekliğin kopyası muamelesi yapmış olsalar da özellikle psikanalizin yardımıyla bu anlam birimleri 20. yüzyılda antropoloji, etnoloji ve sosyoloji gibi bilim dalları tarafından önemsenmeye ve incelenmeye başlanmıştır. Mircea Eliade, 19. yüzyılın pozitivism, rasyonalizm ve bilimciliğine karşın 20. yüzyılda gerçeküstücü araştırmaların hız kazandığını ve örneğin dinsel olana ilginin yeniden doğduğunu belirtmektedir. Bu gelişmelerle birlikte geniş kitlenin ilgisi sembolün üzerine çekilmiştir.

Sembolizmin siyasetle ilişkisi de uzun yıllar göz ardı edilmiş ve sembolik olan, reel siyasetin taklidi ya da ondan arta kalan şey olarak değerlendirilmiştir. Oysa siyasetle ilişkilendirildiğinde sembolik olanın reel politik olması siyasal gerçekliğin sembolik araçlarla yaratılmasına denk düşer. Bir siyasal sembol yaratıldığında eğer bu sembol insanlar üzerinde öngörüldüğü etkiyi bırakırsa, o zaman sembol sahibi güç kazanır ve yine bu sembolü kullanarak elindeki gücü devam ettirir. Ayrıca bu sembolik unsur artık kendi gerçekliğini de kurmaya başlar. Ernst Cassirer (2011) sembolün gerçekliğin pasif bir yan ürünü olarak görülmesi gerektiğini söylerken şu ek bilgiyi de paylaşır; sembol gerçekliğe dolaylı yoldan ulaşır ve onu yine dolaylı yoldan kurar (73). Yani sembol gerçekliği çağrıştıran -ve özellikle siyasal

ve sosyal alanda- onu yönlendiren, böylece belirleyen temel araçlardan biridir. Günümüzde iktidarlar sembollerle oynarken ve kurguladıkları senaryoyu sahnelerken gerçeğin bilgisiyile de oynamakta ve bazen yeni bir gerçek yaratmaktadır.

Sembolik olan “gerçek” anlamda politiktir ve çok etkili bir güce sahiptir. Örneğin Hitlerin sembolleri kendi çıkarına kullanmadaki başarısı, onu yıllarca iktidarda tutmuştur. Yine birçok lider bu yöntemi kullanarak iktidarlarını pekiştirmiş ve sonraki nesillere aktarabilmiştir. Kertzer; *Ritual, Politics and Power* (Ritüel, Siyaset ve Güç) isimli kitabının *Siyasette Sembolizm* adlı bölümünde, Amerika seçimlerini takip eden bir gözlemcinin fikirlerini paylaşırken aslında siyaset ve sembolizm arasındaki kopmaz bağa dair fikirlerini de zımnen açıklamaktadır. O gözlemciye göre “politika, toplumu şekillendiren sembolleri anlama sanatıdır, bir başkanlık seçiminde biz aslında, o bölgenin en usta sembol yapıcısını seçeriz” (Kertzer, 1988: 6). Çünkü etkili liderler şu gerçeğin farkındadır: Kitlelerin politize edilmesi, gücün kullanımı, korunması ve aktarılması, bilgiyi ve duyguları aynı anda harekete geçiren semboller aracılığıyla daha kolay gerçekleştirilir. Yani denilebilir ki siyaset, sembollerle yürütülür ve bu sosyopolitik birimler iktidarların en etkin araçlarındandır.

Siyasal sembolizm ve iktidar arasında ilişkiyi analiz etmeye çalışan bu makalede iktidarın, sembolleri manipüle ederek siyaset yürüttüğü ve kitleleri politize ettiği yan argümanları da tartışılmakta ve sembolik olanın gerçek anlamda politik olduğu tezi kabul edilmektedir. Bu doğrultuda öncelikle sembolizm ile ilgili kısa bir kavramsal ve kuramsal tartışma yürütülmüş ve takip eden bölümde bu tartışmanın rehberliğinde siyasal sembolizmin farklı kuramsal güzergâhları ve her eksenin iktidar-sembolizm analizi irdelenmiştir. Son bölümde ise bir araç olarak siyasal sembolizmin iktidar tarafından nasıl kullanıldığı ayrıntılandırılmıştır.

1. Sembol ve siyasal sembolizmin kavramsal çerçevesi

Sembolün etimolojik kökeni Eski Yunancadaki σιν- (sin) (yani *birlikte*) ve βολή (voli) (yani *atış/atma*) kelimelerinin bir araya gelerek oluşturduğu σύμβολον (simvolon) -yani *birlikte atmak, birlikte birleştirmek, bütün haline getirmek* – kelimesine dayanır¹. Latince karşılığı symbolum olan bu sözcük, Encyclopaedia Universalis sözlüğünün sembol maddesinde belirtildiği üzere esasında symbolon/symbállō -συμβάλλω, συμβολ- *bir araya atmak*- fiilinden türetilmiştir ve “iki kişinin birbiriyle bulunduğu birbiri tanımasına olanak veren, ikiye bölünmüş bir nesneyi tanımlar... Birbirini tanımayan kişiler, ikiye bölünmüş bir banknotun ya da başka bazı nesnelerin iki yarısını karşılaştırırlar, bunlar kelimenin tam anlamıyla semboldürler.”²

Bir şeyin başka bir şeyi temsil etmesi anlamında ilk defa 1590’da kullanılan sembol kavramı, beş duyu ile algılanan görünür bir materyal aracılığıyla görünmeyen bir materyalin gizli anlamına işaret etmekteydi³. Burada görünür olan ile olmayan arasında kesin bir bütünlük vardır; ancak sembol, bu ilk anlamında görünür olana indirgenmiştir. Sembolün kullanımı artıp kavram düşünürlerin ilgi odağına girince birden fazla anlama sahip daha kompleks bir yapıya dönüşmüştür. Günümüzde ise sembolün ne olduğuna dair genel kanı şudur: Sembol, duygularla algılanamayanı algılanabilir hale getiren somut şeyler veya işaretlerdir. Antropoloji kuramlarını derleyen antropologlar Sibel Özbudun, Balkı Şafak ve Serpil Altuntek (2007) bu genel tanımı şu şekilde detaylandırmaktadırlar: “Sembol, insanların anlam yakıştırdığı nesne, olay, ses ya da yazılı biçimlerdir. İnsanlar, birincil simgeleştirme biçiminin dil olmasına karşın, aynı zamanda

sanat, dans, müzik, mimari, yüz ifadeleri, beden duruşları, takılar, giysiler, akrabalık, mülkiyet, mekan düzenlemeleri, mallar vb. pek çok gösterge ve simge aracılığıyla iletişime girerler. Düşünce ya da duygu uyandıran her olay, eylem ya da nesneye anlam yakıştırabilirler” (282). Kafada canlandırılabilen ve orada bir hikayeyi toparlayan semboller, görüldüğü üzere özellikle somut olan üzerinden tanımlanmaktadır. Dilden sanata, müzikten mimariye tüm alanlarda iletişimi kolaylaştıran bu kültürel birimler uzun yıllar boyunca somutlaştırılabilirdiği ölçüde geçerliliklerini koruyabilmişlerdir. Ancak sembollerle birlikte düşünmenin salt somut olanı düşünme üzerinden işlememesi gerektiğini savunan filozof Ernst Cassirer (2005b) mitik düşünmenin, somut olanın dışına çıkamadığını düşünür. Oysa sembol, aynı zamanda zihinsel kurgulardır (62). “Sembol, kendi içine yerleştirilmiş olan ‘görünüş’ün dünyasını temsil eder; ama bu görünüş dünyası da kendine ilişkin gerçek zorunluluğu ve asıl hakikati kendinde taşır... İfadenin içinde artık duysal ve zihinsel olan birbiri ile karşıt durumda değildir” (Cassirer, 2011: 174-175). Dolayısıyla sembol üzerine düşünme, aynı zamanda soyut olanı kapsar. Yani semboller aynı zamanda duysal bir forma dönüşmüş zihinsel kurgulardır ve “zihinsel kurgu” olmaları onların dokunulabilir, işitilebilir ve duyulabilir bir forma dönüşmelerine engel değildir. Dahası onları boş bir maddi dayanak olarak görmek sembollerin kullanımını etkisizleştirir.

Sembolün nitelikleri denince akla gelen ilk isim, ünlü sembol antropoloğu Victor Turner’dır. Turner’ın baskın (ya da dominant) semboller olarak nitelediği ve ritüellerin onlara odaklandığı sembollerin belli başlı nitelikleri şunlardır: Öncelikle semboller “yoğunlaştırılmışlardır; yani pek çok farklı olgu aynı ifade altında toplanmıştır. İkincisi baskın bir sembol, zıt anlamların karışımını barındırır. Bu yolla diğer türlü farklı insanlar benzerlik hissedebilmekte ve bu semboller aracılığıyla bir dayanışma ifade edebilmektedirler” (Eriksen, 2009: 342). Üçüncüsü, baskın ritüel sembollerde *anlam kutuplaşmaları yaşanır*. İlk kutup normatif veya ideolojik kutup diye adlandırılır ve *ideolojik kutup* toplumun sosyal ve siyasal düzeniyle ilgili anlamlara göndermede bulunur. İlkinin karşıtında yer alan duysal (ya da orektik) kutupta ise fizyolojik ve biyolojik anlamlar bulunmaktadır. Örneğin Kuzeybatı Zambiya’daki Ndembulu genç kızların ergenliğe geçme ritüelinde odak sembol olan süt ağacı, ideolojik kutupta (diğer anlamların yanı sıra) kadınlığı, anneliği ve Ndembu toplumunun birliğini ve kalıcılığını temsil ederken; orektik kutupta, anne sütünü ve bedensel narinliği ifade etmektedir” (Turner, 1973: 1100).

Sembollerin kullanımı, ritüellerin merkezinde *yer alır* ve ritüellere ilişkin yapılacak çalışmalar sadece hangi sembollerin kullanılmakta olduklarını soruşturmakla kalmayıp bunun yanı sıra bunlar arasındaki karşılıklı ilişkiye ve içerdiği anlama (neyi simgelediğine) da bakmak zorundadır. Hıristiyanlıkta beyaz, fazileti ve saflığı simgelerken siyah, şeytaniliğe ve karanlığa işaret eder; yedi rakamının kutsal göndermeleri vardır ve cemaat toplantılarında yenilen gofretler, çelişik bir şekilde aynı anda hem sıradan bir yiyecek ve hem de Mesih’in vücudunun bir parçası olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla gofret, bu dünya ile ruhlar alemi arasında köprü görevi gören bir geçiş objesi olarak görülebilir. Bu şekilde, şu kesinlikle söylenebilir ki ritüeller, hem bir şeyler söylemekte hem de bir şeyler yapmaktadır. Dahası Hıristiyanlığa ait pek çok sembol muğlaktır. Turner’ın terminolojisine göre, kelimenin tam anlamıyla ‘pek çok sesin duyulabileceği’ anlamına gelecek şekilde çokseslidirler (Eriksen, 2009: 344).

Turner'ın ayrıntılandırdığı ve Eriksen'in yukarıdaki alıntısında vurguladığı çokseslilik ve muğlaklık sembolün tam anlamıyla kavranmasında ve tanımlanmasında etkili olan niteliklerin başında gelmektedir. Nitekim Mary Douglas, Erns Cassirer, Anthony Cohen, David Shneider, Mircea Eliade ve Clifford Geertz gibi sembol antropologları da sembolü tanımlarken özellikle çok anlamlılık ve muğlaklığa vurgu yapmaktadırlar. Mary Douglas, sembollerin muğlaklığının, anlamı zenginleştirme ve "başka varoluş düzlemlerine dikkat çekme" amacıyla kullanılabileceğini ifade eder. "Muğlak semboller, şiirde ve mitolojide olduğu gibi ritüelde de aynı amaçlarla, yani, anlamı zenginleştirme ya da başka varoluş düzlemlerine dikkat çekme amacıyla kullanılabilir" (Douglas, 2014: 64). Sembollerin muğlak, çoksesli ve çokanlamlı yapılar olmaları, içinde buldukları durumun bağlamına göre farklı manalara referansta bulunabilir. Örneğin aynı muğlak sembol bazı grupları birbirine bağlarken diğerlerini bölebilir. Sembol antropologlarına benzer niteliklere dikkat çeken David Kertzer (1988) ise çok anlamlılığı, *anlamın yoğunluğu* kavramıyla açıklamıştır. Bu, sembolün aynı anda birden çok anlama işaret etmesi, zengin anlam çeşitliliğini birleştirebilmesi ve onları bünyesinde taşıyabilmesidir. Yoğunluğun yanı sıra sembolü niteleyen diğer özellikler ise yukarıda aktarılan çok seslilik ve muğlaklıktır. Çokseslilik, aynı sembolün farklı insanlar tarafından farklı bir şekilde anlaşılabilmesiyle muğlaklık sembolün kesin olarak tanımlanabilecek basit bir forma sahip olmamasıdır. Özellikle bu son nitelik, uzlaşma olmadığında siyasal dayanışmayı kurmada çok önemli bir yere sahiptir (11-12). Tartışılan bu nitelikler siyasal olanla ilişkilendirildiğinde, belirsizlik ve birden fazla anlam taşıma, güç ilişkilerinin tanımlanması ve kodlanmasında sembolü en etkili unsur haline getirmektedir. Tüm bu nitelikler aynı zamanda sembolün siyasal olarak manipüle edilebilir olmasını da açıklamaktadır. Örneğin bazı durumlarda aynı sembol karşıt gruplar tarafından farklı anlamlarda kullanılabilmekte ve kitleler bu farklı anlamlar eşliğinde kolayca harekete geçirilebilmektedir. Ayrıca gruplar sahip oldukları iktidarı korumak ve üyelerini bir arada tutmak için sembollerin bu çokanlamlılığından yararlanmakta ve böylece ortak bir sembolik evren oluşturmaktadır.

Ernst Cassirer daha önce de belirtildiği üzere sembolü somut olanın yanı sıra zihinsel kurgular olarak da kabul etmekte ve insanı, sembolleştiren hayvan- *animal symbolicum* olarak ele almaktadır. Çünkü ona göre insanın kültür dünyasının anlaşılabilmesi için insanın sembolleştirmeye ihtiyacı vardır (Cassirer, 2005a: 36). O, "insanı sembolleştiren varlık olarak tanımlar ve insanın sembolik bir dünyada yaşadığı tezini savunur. Kendimizi saran semboller oluşturup aynı zamanda onlar tarafından kuşatılmış bir şekilde yaşamaktayız" (Cassirer, 2011: 7). Üstelik insanı diğer canlılardan farklı kılan şey de tam anlamıyla bu sembolleştirebilme yeteneğidir. *Animal symbolicum* sembol üreterek kendisine kültürel bir alan açar, düşündüğünü iletişim etkinliğinin nesnesine dönüştürebilir ve böylece kendisini anlaşılabilir kılar. Siyasal sembolizmi tartışan düşünür Abner Cohen, Cassirer'e benzer ama farklı bir açıdan, *Two Dimensional Man: An Essay on the Anthropology of Power and Symbolism in Complex Society* adlı yapıtında insanın iki boyutlu (politik ve sembolik) olduğunu ifade eder. Politik insan aynı zamanda sembolist insandır (Cohen, 1976: 48). Sembolün politikayla, özellikle gücün kullanımı, uygulanımı ve dağılımıyla ilişkisini irdeleyen Cohen, politico-sembolist insanın semboller aracılığıyla harekete geçtiğini ve duygularını açığa vurduğunu belirtir. Güç ilişkileri sembolik form araçları tarafından geliştirilir, sürdürülür, ifade edilir ve somutlaştırılır (Cohen, 1979: 89, Turner, 1975: 145). Hakimiyet kurmak isteyen kişi (ör-

güt ve devletlerde de karar vericiler gerçek kişilerdir) politiko-sembolist insan olarak elinde bulundurduğu gücü pekiştirmek, uygulamak ve sürdürülür kılmak için sembol ve sembolik eylemlerden yararlanır. Potansiyel olarak böyle bir güce sahip olan Cohen'in iki boyutlu insanı ile Cassirer'in animal symbolicumu elbetteki aynı kategoride değerlendirilemez. Cassirer insanın hem semboller üreten hem de onlar tarafından kuşatılan bir varlık olduğunu vurgularken Cohen sembolist insanın aynı zamanda politik insan olduğunu altını çizmektedir. Üstelik bu iki boyutlu insan sembol ve politika arasındaki ilişkiyi başarılı bir şekilde kurguladığında kitleleri harekete geçirebilmekte ve negatif veya pozitif duyguları manipüle edebilmektedir. Yani Cassirer'in animal symbolicumuna burada politik olma mefhumu da eklenmekte ve insanın bu ikinci boyutu en az ilki kadar önemsenmektedir. Cohen'in sembol ve politika arasında kurduğu bu güçlü bağın benzerini David Kertzer de kurmaktadır. Politik olanla arasındaki ilişkisi bağlamında sembolü tanımlayan Kertzer (1988) siyasal sistemlerin sembol ve ritüeller aracılığıyla anlaşılabilirliğini; sembollerin insanlara dünyayı anlama konusunda kolaylık sağladığını ifade etmektedir (3). Dikkat edilirse eğer Kertzer sembolü ideolojinin araçlarından biri olarak kabul etmektedir. Nitekim günümüzde ideolojilerin en görünür oldukları araçlar gerçekten de sembollerdir. Bir ideolojinin en bilinen sembolü aynı zamanda o ideolojiyi tek cümle kurmadan en iyi anlatan ve aktaran şey olabilmektedir.

Sembol ve politika arasında ilişki kuran araştırmacılar aynı zamanda kültür ve sembol arasındaki ilişkiyi de önemser, çünkü siyasal ve sosyal sistemlerin semboller aracılığıyla anlaşılabilir oldukları tezi zımnen, kültürün (siyasal kültür de dahil) ortak sembollere dayandığını kabul eder. Bu ortaklığın kabulü ise siyasal ve toplumsal alanda ortak sembolik evrenlerin varlığından bahsedilebilmesini mümkün kılmaktadır. Tam da bu noktada aktarılması gereken önemli isimlerden biri ünlü antropolog Clifford Geertz'dir. Kültürü bir semboller sistemi olarak ele alan Geertz (2010), sembollerin (özellikle kutsal sembollerin) bir halkın ethosunu -yaşam tarzını- ve dünya görüşünü -insanların olan bitenle ilgili kapsamlı fikirlerini- sentezlediğini düşünür (110). Geertz sembollerini kavrayış araçları olarak değerlendirirken kültürü de sembollerle ifade edilen anlamlar sistemi olarak tanımlamaktadır. İnsanların kavrayış araçları olan semboller, sadece dünyanın neye benzediğini anlatmaz, bundan fazlasını yaparak insan eylemine rehberlik ederler. Semboller kültürel alanın yanı sıra siyasal alanı anlamada, yorumlamada da ciddi katkılar sağlar. Çünkü siyasal semboller⁴ ve siyasal sembolizm genel anlamda siyasal olanın cisimleşmesi, kodlanması, temsil edilmesi, görünür kılınması ve bu temsiliyetin diğer nesillere aktarılmasının araçları şeklinde tanımlanmaktadır. Ama elbette ki siyasal söylemde kullanılan ve çoğu zaman kurucu bir etkiye sahip olan sembollerin amacı basitçe bir anlama işaret etmek değildir, amaç aynı zamanda anlamın canlandırılması, korunması ve gerektiğinde düzeltilmesi, dönüştürülmesidir (Choudhury, 2004: 75). Özellikle karizmatik liderlere bakıldığında görülmektedir ki bu kişiler ya etkili bir sembol üreticisidir ya da başarılı bir sembol manipülatörü. Bir lider, zamanı geldiğinde bazı sembollerin anlamlarını dönüştürerek canlandırır ya da bazılarının anlamlarını koruyarak onları her daim güçlü tutmaya çalışır. Siyasal hayatı şekillendiren bu ve benzeri semboller çok önemlidir; çünkü bir devletin egemenliğinin somutlaştığı semboller (milli bayrak, milli marş veya arma gibi) "bağımsız bir ülkenin kendi kimliği ve egemenliğini ortaya koyar ve bu sayede derhal saygı ve sadakat uyandırır. Kendi başlarına bir ulusun bütün arka planını, düşüncesini ve kültürünü yansıtır" (Hobsbawm, 2005: 14).

2. Siyasal sembolizm ve iktidar

2.1. Siyasal sembolizmin iktidarla ilişkisine vurgu yapan temel uğraklar

Siyasal ve kültürel bir anlam birimi olarak siyasal semboller, ciddi sayıda araştırmacı tarafından manipülasyon kavramı aracılığıyla açıklanmıştır. Çünkü sembollerini kullanan siyasetçiler bu birimlerin insan üzerindeki epistemolojik ve duygusal etkinin farkındadırlar. Zaten Choudhury'e göre (2004) siyasal sembollerin en önemli iki işlevinden biri beklenti yaratmaları diğeri ise düzeni korumalarıdır (78). İnsanları kolay bir şekilde mobilize etmek ve duyguları ile bilgilerini manipüle ederek iktidarını sağlamak veya sağlamlaştırmak isteyen politik aktörlerin başvurdukları ilk araçlar detaylı incelendiğinde bunların sembolik araçlar olduğu görülebilir. İktidar sahipleri, düzenin sembolik siyaset araçlarıyla korunmasını sağlamak için sembolik siyasetin şu dört niteliğini (Choudbury, 2004: 80) kabul etmek durumundadır: Egemen rejimlerin kendi güç ve menfaatlerini meşrulaştırmak için bir araya getirilen nesnelere veya olaylar arasında bir dizi ilişki kurma, kamusal bir problem belirleme, problemin kusurlu olduğunu belirtme ve sorunu istikrara kavuşturacak politikalar oluşturmak ve halkı rahatlatmak. Bu dört niteliği göz ardı etmeyen hükümetler siyasal sembollerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı başarırlar.

Roger W. Cobb ve Charles D. Elder (1973) da siyasal sembolizm üzerine çalışmanın farklı düzeylerde potansiyel kazançlarının olduğunu savunur. Buna göre bu çalışmalar bize sistematik düzeyde, mobilizasyon süreçleri, siyasal ödüllerin (bunlar sembolik veya somut/görünür ödüllerdir) bölüşümü ve siyasal meşruiyetin tahsisini anlamlandırmada yardımcı olur. Alt sistematik düzeyde, grup çatışmasının dinamiklerini aydınlatmaya ve grup bağlılığının anlaşılmasını kolaylaştırmaya hizmet eder. Bireysel düzeyde ise farklı tarz ve modelde siyasal davranışın açıklanmasında değişik perspektifler sunar (s.306). Çünkü semboller bireylere, bilinçli karar verme ve bilgiye ulaşma konusunda hem rahatlık sunar hem de önemli ipuçları sağlar. Daha da önemlisi siyasal sembolizm çalışmaları, farklılık ve uyum perspektifinde, insanların insanlarla ve siyasal düzenle aralarında ara buluculuk yapar.

İktidarı (gücü) basitçe, baskı ve itaat ilişkisine (bu hem siyasal hem de ekonomik bir ilişkidir⁵) atıfta bulunan bir soyutlama olarak ele alan Abner Cohen, siyasal sembolizmin güce ve güç ilişkileriyle bağı doğrultusunda tanımlanabileceğini belirtir. Bir sembol eğer güç ilişkilerinden etkileniyor veya onları etkiliyorsa bu siyasal bir semboldür. Çünkü üretim, dağıtım ve dönüşümü gerektiren güç ilişkileri sembolik unsurlar tarafından somutlaştırılır, geliştirilir, sürdürülür, ifade edilir ve kamufle edilir (Cohen, 1979: 88-90). Esasında güç kavramı siyasal sembol tanımlamalarının neredeyse hepsinde var olan ortak bir kavramdır. Örneğin siyasal sembolizm nedir sorusuna Marc Auge'nin verdiği cevapta da yine güce karşılıklıdır: “*Siyasal simgesellik*, toplumsal bir topluluğun içsel çeşitliliklerini egemen bir figürün birliğinde birleştiren ve simgeleyen yetkenin gücünü ifade edebilmek için bu olabilirlikleri kullanmaktadır” (Auge, 1997: 69).

M. Walzer 1967 senesinde yazdığı *On the Role of Symbolism in Political Thought* adlı makalesinde siyaseti, birleşmenin sanatı (art of unification); sembolik eylemi ise şeyleri duygusal ve entelektüel olarak bir araya getirmenin en önemli yolu olarak tanımlamaktadır. Sembolü ve siyaseti bir araya getiren *birleşme* edimi bireyselliğin üstesinden gelinmesini de sağlar. “Siyasal sembol, insanı insanla ve insanı kendisinden daha büyük bir şeyle (toplum ve Tanrı gibi)

birleştirir”. Çünkü insanların oluşturduğu *birliğin* elle tutulur bir şekli ve maddesi olmadığı için o, sadece sembolize edilebilir (Walzer, 1967: 194). Walzer’in kastettiği birlik şüphesiz ki ulus devlettir. Dolayısıyla devletle insanı hem duygusal hem de epistemolojik olarak bir araya getiren araçlar sembolik eylem ve düşüncedir. Ona göre (1967) “devlet görünmezdir; o görünmeden önce kişileştirilmeli, sevilmeden önce sembolize edilmeli ve tasavvur edilmeden önce hayal edilebilmelidir” (194). Sembolik faaliyetin ve siyasal pratiğin işlevlerinden biri olan birliğin yaratılması, hem düşüncenin temelinde yer alan söylem birimlerini hem de sadakat ve güvence gibi duyguların etrafında şekillenen duygu birimlerini refere etmektedir. Dolayısıyla birliğin sağlanmasında bilgi kadar duygunun da hesaba katılması gerekmektedir.

Murray Edelman (1985) ise sembolizmden fazlasıyla yararlanan siyasal eylemin birleştirmekten öte ayırdığını savunur. Çünkü ona göre neredeyse her siyasal eylem bir yoğunlaşma sembolü gibi hizmet eder. Yoğunlaşma sembolü bir tehdidi veya bir güvenceyi sembolize ettiği için ya kitlesel bir tepki uyandırır ya da ciddi bir sessizlik yaratır (7). Manipülasyon ve mobilizasyonda siyasal elitlerin önünü açan bu semboller, var olan durumla ilgili yönetilenlerin duygularını canlandırmayı da başarır. Neredeyse her siyasal olay, bir grup için güven artırıcı bir fonksiyona sahipken diğeri için ise bir tehdit unsurudur. Dolayısıyla siyasal iktidarın büyük kitlelere sunduğu *sembolik güvence* (symbolic reassurance) aslında kitleleri umut ve korku arasında arafta bırakma anlamına gelmektedir.

Sembollerin hem birleştirme hem de ayırma işlevlerine aynı anda göndermede bulunan Cobb ve Elder’in (1973) düşünce pratiğinde ise semboller, sosyal dayanışmayı sağladığı gibi çatışmaya ve sosyal farklılaşmaya da sebep olur. Werner’den yararlanan ikili, sembol sistemlerini ikiye ayırır. İlki üyelerin sınırlı bir dayanışma içerisinde duygularını ifade ettikleri sembolik araçların var olduğu segmenter sistemlerdir. İkincisi ise ortak duyguların ifade edilmesini sağlayan sembolik araçların mevcut olduğu bütünlendirici sistemlerdir. Burada semboller, topluluğun tüm üyelerinin hissettiği birliğin ifade edilmesi için kullanılır. Farklı zamanlarda bu iki sembol sistemi hem çatışma hem de birlik amacıyla kullanılabilir (331).

Buraya kadar aktarılan ortak noktaların yanı sıra David Kertzer (1974) siyasal sembol kavramını açıklarken siyasal mücadele ve siyasal sürece odaklanmak gerektiğini düşünür (385). Çünkü ona göre siyaset, her zaman gücün direkt kullanımını gerektirmez; özellikle siyasal süreçlerde maddi kaynaklar önemini sürdürse de onların dağıtımı ve kullanımı sembolik araçlarla şekillenir. Ayrıca siyasal süreci anlayabilmek için sembolik olanın siyasalın içine nasıl dahil olduğunu öğrenmek gerekir. John F. Kennedy’nin 1960’lardaki başkanlık kampanyasının kendisinin çocukluğundaki politik hafızayı şekillendirdiğini aktaran Kertzer (1988) o dönem kullanılan sembollerin (Kennedy için Oy, Zafer için Oy sloganı, sokaklara rastgele dağıtılmış afişler, fotoğraflar vs.) yine o dönemin seçim sürecini çok etkilediğini deneyimlemiştir. Bu deneyimi onu şöyle bir yargıya taşımıştır: Sembol-siyaset ilişkisini anlamak ve liderlerin –bilinçli ya da bilinçsiz- sembollerini nasıl manipüle ettiğini kavramak kişiye söz konusu siyasal süreci açıklayabilme imkanı da sunar (2-3). Burada siyasal sembol, siyasal sürecin ve mücadelenin ürettiği ya da hatırlattığı birimlerdir.

Siyasal mücadele kavramı Gail Landsman’ın sembol ve çatışmaya dair araştırmalarında da merkez konumundadır. Ancak burada önemli olan şey sadece mücadelenin yürütülmesi değil bunun hakimiyet gibi bir sonuca varabilmesidir. Landsman (1985) anlaşılmayan taraf-

ların, mücadelesinde yer aldıkları taraf için halk desteğini mobilize etmek amacıyla bilinçli bir şekilde sembol tercihi yaptıklarını belirtmektedir (827). Çünkü çatışma halinde bulunan gruplar genellikle egemen bir millet olma hayali içerisindeyler ve halkın bilgi ve duygularını mobilize eden semboller de egemenliği şekillendiren anlamlı birimlerdir.

Siyasal sembollere ve sembolizme dair başka bir açıklayıcı güzergah ise siyasal temsiliyet güzergâhıdır. Burada, temsil edilenlerle temsil edenler arasındaki iletişimi sağlayan en önemli şey siyasal dramaturji olarak hareket eden ritüeller ve sembollerdir. Marc Abélés *Devletin Antropolojisi* adlı kitabında siyasal etkinliğin her zaman sembolik etkinlik olduğunu ifade etmektedir. Çünkü “siyasal temsiliyetin yürütülmesi ve işlerin idaresi, işaretleri harekete geçirerek yönetilenlere kendini gösterir. Her toplum siyasal olanın bir çeşit sahneye konuluşunu içermektedir... İktidar bir yandan gösteriyi bir yandan da yönetme sanatının o vazgeçilmez hammaddesi olan mesafeyi yaratır” (Abélés, 2012: 145). Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla iktidarın ve hatta tüm siyasal seçkinlerin tüm siyasal oyunlarına biz de evimizden seyirci olarak dahil oluruz. Siyasal dramaturjiye sürekli dahil olmak yöneten ve yönetilenler arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıca siyasal olanın bu şekilde sembolleştirilmesi iktidarın beklentilerini, yapacağı ve yapamayacaklarını, hatta devletin zorunu toplumun daha derinlerine kazır (Abélés, 2012: 146). Böylece her sembol, yönetenlerin ideolojik aygıtlarına dönüşür. Siyasal eylemlerle ilgili haberler geçidi bize televizyon kanalları, dergi ve gazete yazıları gibi kültürel ve sembolik araçlarla sunulur ve kamuoyu bu haberleri adeta bir drama gibi kabul eder. Eğer bir siyasal eylemle iktidar sosyal uyumu destekliyor veya içindeki bir problemi kendi istediği tarafa kanalize etmek istiyorsa o zaman o eylem dramatize edilir ve insanları çabuk etkileyen yoğunlaşma sembolleri devreye girer (Edelman, 1985: 9). Sembolik sermayenin tekeline eline alan veya almayı hedefleyen iktidar, toplumdaki sosyal ve politik ayrımları abartarak esasında kendinin olan yeni bir düzen yaratmaya çalışır. Abélés’in aktardığı dönemde, Fransa’da siyasal hayata, siyasallaşmış ritüel ve semboller damgasını vurmuştur. Adeta siyasal bir gösteriye dönüşmüş olan bu ritüel ve semboller, iktidarın devamlılığını sağlamakta ve iktidara ait bilginin saklanıp gerekli görüldüğü zamanlarda halka iletilmesine aracılık etmektedir. İktidarlar için bir süreklileştirme çabasına da denk düşen bu gösteriler sayesinde liderler evinde oturan apolitik insanlara da rahatça ulaşmayı başarırlar. “Bir lider seçtiği mesajı gezegenin tümüne doğrudan iletebilir; kitlelerin yer değiştirmesine artık gerek yoktur. Herkes siyaseti koltuğunda yaşar” (Abélés, 2012: 158).

2. 2. Siyasal sembolizm ve iktidar arasındaki bağ(lar): “Görünmeden varlığını hissettirmek”

Sembolik olan ile iktidar arasında, kavramsal ve kuramsal tartışmaların da gösterdiği üzere, her zaman güçlü bir bağ vardır. Çünkü semboller, gücün kullanımı, paylaşılması ve korunmasında ihtiyaç duyulan önemli araçlardır. Siyasala için olan sembolik unsurlar iktidarın pekiştirilmesini, gücünün nesilden nesile aktarılmasını ve sınırlarının netleştirilmesi sağlar. Her siyasal örgütlenmenin kendine özgü bir sembolik evrene ihtiyaç duymasının sebebi budur. İktidarlar kurdukları sembolik evrenle insanlara aslında *gücümü temsil edene bak, onu gör ve ona itaat et*, derler. Hükmedenler sembollerin hatırlatıcı işlevinden yararlanarak insanların sürekli olarak iktidarla yüzleşmesini, tekrar tekrar aynı sembole maruz kalarak itaati, kişiye hissettirmeden onun bedenine, tavırlarına ve duygularına yerleştirir. Örneğin;

Julius Caesar, Galya’da savaşırken Romalılara varlığını unutturmak için Capitoliun Tepesi’nin yamacında, Forum Romanum’un hemen batısında yeni bir forum yaratmıştı. Bu forumun resmen beyan edilen amacı Cumhuriyet’in hukuki işleri için ilave mekan yaratmak olsa da gerçek amacı Romalıları Caesar uzaktayken onun iktidarıyla yüzleştirmekti düpedüz (Sennett, 2014: 99).

Sezar’ın yaratmak istediği bu iktidar titreşimini ya da halesini Osmanlı’da da görmek mümkündür. Selim Deringil (2009) Fatih Sultan Mehmet’ten itibaren Osmanlı padişahlarının “görünmeden varlıklarını hissettirmek” ve böylece etraflarına iktidarlarını sürekli hatırlatmak için sembollere başvurduklarını belirtir. Padişahlar öyle semboller (tuğralar, devlet yapılarında onları temsil eden resmi ve dini motifler, padişahın kutsallığını ve yüceliğini gösteren mimari yapılar, İslami sembolik değeri yüksek olup padişahlar tarafından satın alınan mukaddeslik iddiası olan nesnelere vs.) yaratmışlardır ki o semboller aracılığıyla tebaasına ulaşabilmiş ve egemenliğini görünmeden sürdürebilmiştir. Bu aynı zamanda iktidarı elinde bulunduran kişinin resmi bir şekilde efsaneleşmesini de sağlamıştır (55). Richard Sennett (2012) iktidarların sembolik binalar yaparak insanların onlara bakmalarını ve böylece iktidarın gücüne inanıp itaat etmelerini sağlamayı amaçladığını söyler. Çünkü ona göre iktidar, taş ihtiyacı duyar (77). Örneğin “Pantheon binası kendi döneminde bir dramaya işaret ediyordu. Roma imparatorluğu *görsel düzen ile imparatorluk iktidarını birbirinden ayrılmaz şeyler* haline getirmişti: İmparator iktidarının anıtlarda ve kamu binalarında görülmesini sağlamak zorundaydı” (Sennett, 2012: 76).

Semboller ve sembolik unsurların iktidar olan şahıs ve yapılar tarafından etkin bir şekilde kullanılması devlet ve toplum arasında görünmeyen bir diyalogun mümkünlüğünü de sağlar (Deringil, 2009: 55, 75). Bu görünmeyen diyalog, iktidarların meşruiyetini ve sürekliliğini güvence altına alır. Çünkü bir iktidar hangi hedef kitleye ulaşmak istiyorsa o kitlenin etkileneceği, duygularının harekete geçebileceği sembollerini siyasal alana sürer ve bu sayede ağızını açmadan kitleyle konuşmuş olur. İktidar sahibi, kitleye zımnen “bak, gör ve itaat et” derken kitle de alana sürülen sembole iktidarın gücünü pekiştirecek yanıtlar verirse eğer “bakıyorum, görüyorum ve itaat ediyorum” diyecektir.

Liderler, sadece maddi sembollerden yararlanmazlar, hatta yoğun bir şekilde dilin sembolik gücünden de yararlanırlar. Siyasi konuşma yaparken kullandıkları *biçimleşmiş dil* toplumsal denetimin sağlanmasını da beraberinde getirir. Maurice Bloch (2013) dilin bu şekilde biçimleşmesi ya da şekillendirilmesinin kendisinin bir tür iktidar olduğunu savunur. Geleneksel otoritesini korumak isteyen liderler gündelik söz edimlerinden daha zayıf (fakir bir dil) ama etkileme gücü daha yüksek olan biçimleşmiş kodlar, sözcükler ve söz edimlerini kullanırlar. Biçimleşmiş konuşmada “bir üst bir asta seslenir ve ast bu duruma dayatılan biçimleşmiş kod içerisinde yanıt vermeyi kabul ederse (ve o nadiren başka bir şey yapabilecek durumda olacaktır) kendisine “hayır” diyemeyeceği bir konumda bulacaktır” (53). Böyle konuşmalarda dinleyici adetâ dinlemek zorunda bırakıldığı için ve liderler bu konuşmalarda genellikle kitlenin milliyetçi duygularına seslenip sahnede veya konuşmanın arka planında yine kitleyi bir arada tutacak maddi siyasal sembollere başvurduğu için bu biçimleştirme toplumsal denetimi de sağlar. Ancak Bloch siyasi bir üstün bu toplumsal denetimi kurmaya çalışırken önünde bir engel olduğunu ifade etmektedir. Bu engel ise, konuşmanın önceden şekillenmiş olmasının liderin kendisini de sınırladığı gerçeğidir.

İktidarlar, onlara tabi olanlarla iletişimi kuvvetlendirmek için şimdiki kurmazlar, geçmişle de uğraşır. Çünkü gelecek ve şimdinin kodları geçmişte saklıdır. Dolayısıyla örneğin devleti yönetmeye başlayan hemen her kişi, yapı veya parti kendisini ve ideolojisini hatırlatacak anıtlar, parklar, heykeller vs. yaptırır. Bu hem iktidarın geriye dönük hatırlanma hem de ileriye dönük ebedileşme ihtiyacıyla ilgilidir.

İktidar hatırlama için güçlü bir uyarıcıdır... Hükümdarlar sadece geçmişi değil aynı zamanda geleceği gasp ederler, hatırlanmak isterler, kendilerini unutturmayacak işler yaparlar, bu eylemlerinin anlatılması, müziksel olarak işlenmesi, anıtlarda sonsuzlaşması ya da en azından arşivlenmesi için çaba gösterirler. İktidar, kendisine geriye yönelik meşruiyet ve ileriye yönelik ebedilik kazandırır (Assman, 2001: 73).

Devletler veya devlet olmayı amaçlayan siyasal örgütlenmeler sembollerini adeta bir “meşruiyet deklarasyonu” (Deringil, 2009: 66) olarak kullanırlar. Yaptıkları anıtların toplumların siyasal hafızasında nasıl yer alacağını düşünürler ve anıtların üstüne kendi iktidarlarına uygun yazılamalar yaparlar; ya da örneğin inşa ettikleri park, köprü veya sokaklara mahalli ahalile iletişim kurabilecek isimler verirler. Bunlar siyasal örgütlenmeler için adeta sembolik silahlardır ve “kamu alanlarının devletin ideolojik söylemine uygun bir hale getirilmesine” (Deringil, 2009: 67) veya öyle kalmasına hizmet ederler. Assmann’a göre (2004) ulus devlet, kilise, şirket ve kurumlar bir hafızaya sahip değildirler ancak kendilerine metin, resim, tören, mekân ve anıt gibi hatırlatıcı sembollerle bir bellek oluşturabilirler (25-26). Politik ve apolitik tüm vatandaşların rıza göstermesiyle oluşabilen meşruiyetin bu araçlar tarafından deklare edilmesi, sembollerin siyasette daha çok manipülatif amaçlarla kullanıldığını bir kez daha gözler önüne sermektedir.

İkinci Dünya Savaşı döneminde devlet lideri olan Franklin D. Roosevelt ve Adolf Hitler arasındaki “sembol savaşını” araştıran James McGregor Burns (1942) sembol manipülatörünün en güçlü adam olduğunu savunur; tıpkı Nazi dönemindeki Goebbels gibi. Çünkü sembol manipülatörü, semboller aracılığıyla iletişim kurmanın sıkıntılı yanlarını bilir ve insanları üst perdeden etkileyebilecek sözcük ve nesnelere tanıyıp onları dikkatle kullanır. Çünkü sembol manipülatörü sembollerin birer silah gibi etkili olduğunu ve örneğin evinde oturan apolitik insanların kamusal (çoğu zaman milli) duygularını güçlendirmede bu araçların fonksiyon sahibi olduğunu bilir (408), özellikle de savaş gibi şiddetli çatışma dönemlerinde.

Semboller bazen siyasal etkisi yüksek fikirlerin ve eylemlerin üstünü örtmek için de kullanılabilir. Anlamı tüm üyeler arasında paylaşılan sembollerin hakim olduğu durumlarda ya da eylemlerde o genel sembol birçok ayrıntının ihmal edilmesine sebep olabilmektedir (Cohen, 1999: 16). Özellikle politik olanla ilişkilendirildiğinde bu üstünü örtme daha önemli bir hal almaktadır.

“Sınırların simgesel dışavurumu ve onaylanması insanların kendi topluluklarına ilişkin taşıdıkları bilinci ve duyarlılığı yükseltir. Bu fenomen, genellikle görünüşte sonuçsuz ya da beyhude olan gösterilerini katılımcıların ‘bilinç yükseltme’ etkisini işaret ederek *hakkılaştır*an politik eylemciler tarafından gayet iyi bilinir” (Cohen, 1999: 54). Siyasal eylemlerde eylemi hakkılaştırıcı unsurlar, siyasal topluluğun yapılanlara dair farkındalığının artması ve bilincinin yükseltilmesi açısından oldukça önemli rollere sahiptir. Bu unsurlar, o topluluğun siyasal sınırlarını gösteren semboller ve sembolik eylemlerdir. Çoğu zaman sembol ve sembolik ey-

lem bir tavidir, duruştur ve sözcükler olmadan kendini ifade edebilmektir. Hobsbawm'a göre (2005) hem eski, alışılmış olan gelenekler, ulusların içinde olduğu yeni şartlara göre ritüelleştirilebilir, formelleştirilebilir hem de tamamen yeni semboller ve ritüeller ulusal hareketlerin ya da devletlerin parçaları olarak oluşturulabilir (8-9). Böylece örgüt ya da yeni devlet için bir geçmiş yaratılır, bireylerin vatana, birlik beraberliğe duydukları yüce duygular geliştirilir.

Sonuç

Semboller sadece gündelik hayatta gerçekliğin taklidi olarak değerlendirilmezler; siyaset söz konusu olunca, reel siyasetin taklidi veya epifenomeni olarak da görünürler. Oysaki 20. yüzyılda sosyal bilimler alanında sembol ve sembolizme olan ilgi artmış ve siyaset sembolizm de bu artan önemden payını almıştır. Nitekim toplumu etkilemek, bilgiyi ve duyguyu manipüle ederek siyasal kontrolü elinde tutmak isteyen tüm siyasal örgütlenmeler öncelikle kendi iktidar sembollerini oluşturmuş ve kitleleri bu semboller aracılığıyla politize etmişlerdir. İktidarlar sembollerini manipüle ederek Murray Edelman'ın deyimiyle kitlelerin büyük sessizliğini de sağlayabilmişlerdir.

Bilginin yanı sıra duyguları harekete geçirmede de oldukça önemli bir role sahip olan semboller ve sembolizm, yukarıda kavramsal ve kuramsal olarak desteklendiği üzere iktidarların en önemli politik araçlarından birisi olmuştur. Siyasal seçkinler; yönetilenlerle görünmeyen bir diyalog kurmak için bu birimlerin gücünden yararlanmakta, liderler seçim çalışmalarını etkili bir sembol manipülatörü olarak sürdürmekte ve iktidar sahibi, etkisi altındaki kitleden uzaklaştığında onun üzerindeki iktidarını sürdürmek için yani görünmeden, orada olmadan varlığını hissettirebilmek için sembolik etkinliklere başvurmaktadır. Esasında her siyasal varlık sembolik kaynaklara sahip olmak ve kendi tekeli altına almak için ciddi bir mücadele verir. Çünkü sembolizm siyasetin merkezinde yer alır ve merkezin çevreyle iletişimde belirleyicidir.

Nihai olarak siyaset sembollerle yürütülür ve semboller, iktidarların en önemli politik aygıtlarından biridir. Bugünü, dünü ve yarını birleştiren sembolün gücü, artık tüm siyasal iktidarları cezbedecek niteliktedir.

Notlar

- 1 Daha fazla bilgi için bkz Symbols. (t.y.). Online Etymology Dictionary. <http://www.dictionary.com/browse/symbols>. Erişim Tarihi: 27 Ocak 2017 ve Symbol. (t.y.). Oxford Dictionary. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/symbol>. Erişim Tarihi: 27 Ocak 2017.
- 2 *Symbole*, (t.y.). Encyclopædia Universalis [en ligne]. <http://www.universalis.fr/encyclopedie/symbole/>. Erişim Tarihi: 27 Ocak 2017.
- 3 *Symbol*, (t.y.) Merriam Webster. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/symbol>. Erişim Tarihi: 27 Ocak 2017.
- 4 Cobb ve Elder (1973) özellikle 1950'lerden sonra sembollerin siyasal hayatta önemli bir unsur olarak araştırmalara konu olduğunu ifade etmektedir. Bu konudaki öncü çalışmalar 1962'de Thurman Arnold, 1964 ve sonrasında Murray Edelman, 1965'te Harold Lasswell ve 1966'da Richard Merelman tarafından kaleme alınmıştır. Ancak 1970'lerden sonra siyasal sembolizme olan ilgi daha da artmıştır (s.305).
- 5 Abner Cohen (1979) gücün ikiye ayrıldığını belirtir: Ekonomik ve siyasal güç. Bu iki güç arasındaki bitmeyen ilişki genel olarak güç ilişkileri olarak tanımlanabilir (s.89).
- 6 Bu ifade Selim Deringil'in *Simgeden Millete: II. Abdülhamid'den Mustafa Kemal'e Devlet ve Millet* adlı kitabında kullanılan aynı ifadedden alıntılanmıştır.

Kaynaklar

- Abélés, M. (2012). *Devletin antropolojisi*. N. Ökten (Çev.). Ankara: Dipnot.
- Assman, J. (2001). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. A. Tekin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Auge, M. (1997). *Yer olmayanlar*. T. Ilgaz (Çev.). İstanbul: Kesit.
- Bloch, M. (2013). *Ritüel, tarih, iktidar*. Ü. H. Yolsal (Çev.). Ankara: Dipnot.
- Burns, J. M. (1942). The Roosevelt-Hitler battle of symbols. *The Antioch Review*, S. 2 (3), ss. 407-421. DOI: 10.2307/4608898.
- Cassirer, E. (2005a). *Devlet efsanesi*. N. Arat (Çev.). İstanbul: Say.
- Cassirer, E. (2005b). *Sembolik formlar felsefesi I: Dil*. M. Köktürk (Çev.). Ankara: Hece.
- Cassirer, E. (2011). *Sembol kavramının doğası*. M. Köktürk (Çev.). Ankara: Hece.
- Choudhury, E. (2004). The politics of symbols and the symbolization of 9/11. *The American Journal of Islamic Social Sciences*, S. 21(1), ss. 74-96.
- Cobb, R. W. ve C. D. Elder. (1973). The political uses of symbolism. *American Politics Quarterly*, S. 1(3), ss. 305-338. DOI:10.1177/1532673X7300100302.
- Cohen, A. (1976). *Two-dimensional man: An essay on the anthropology of power and symbolism in complex society*. Berkeley ve Los Angeles: University of California.
- Cohen, A. (1979). Political symbolism. *Annual Review of Anthropology*, S. 8, ss. 87-113.
- Cohen, A. P. (1999). *Topluluğun simgesel kuruluşu*. M. Küçük (Çev.). Ankara: Dost.
- Deringil, S. (2009). *Simgeden millete: II. Abdülhamid'den Mustafa Kemal'e devlet ve millet*. İstanbul: İletişim.
- Donnan, H. ve T. M. Wilson. (2002). *Sınırlar: Kimlik, ulus ve devletin uçları*. Z. Yaş (Çev.). Ankara: Ütopya.
- Douglas, M. (2005). *Saflık ve tehlike: Kirlilik ve tabu kavramlarının bir çözümlemesi*. E. Ayhan (Çev.). İstanbul: Metis.
- Edelman, M. J. (1985). *The symbolic uses of politics: With a new Afterword*. Chicago: University of Illinois. (İlk Baskı 1964).
- Eliade, M. (1992). *İmgeler ve simgeler*. M. A. Kılıçbay (Çev.). Ankara: Gece.
- Eriksen, T. H. (2009). *Küçük yerler büyük meseleler: Sosyal ve kültürel antropoloji*. A. E. Koca (Çev.) Ankara: Birleşik.
- Hobsbawm, E. ve T. Ranger (Ed.). (2006). *Geleneğin icadı*. M. M. Şahin (Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, politics and power*. Binghamton: Vail-Ballou.
- Landsman, G. (1985). Ganiyenkeh: Symbol and politics in an Indian/White conflict. *American Anthropological Association*, S. 87(4), ss. 826-839. DOI:10.1525/aa.1985.87.4.02a0050.
- Özbudun, S., B. Şafak ve N. S. Altuntek. (2007). *Antropoloji: Kuramlar, kuramcılar*. Ankara: Dipnot.
- Sennett, R. (2014). *Ten ve taş: Batı uygarlığında beden ve şehir*. T. Birkan (Çev.). İstanbul: Metis.
- Turner, V. W. (1973). Symbols in African rituals. *Science, New Series*, S. 179(4078), ss. 1100-1105.
- Turner, V. W. (1975). Symbolic studies. *Annual Review of Anthropology*. S. 4, ss. 145-161. DOI: 10.1146/annurev.an.04.100175.001045.
- Walzer, M. (1967). On the role of symbolism in political thought. *Political Science Quarterly*, S. 82(2), ss. 191-204. DOI: 10.2307/2147214.

Elektronik kaynaklar

- Symbol, (t.y.) Merriam webster. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/symbol>. (27. 01. 2017).
- Symbol. (t.y.). Oxford dictionary. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/symbol>. (27. 01. 2017).
- Symbole, (t.y.). Encyclopædia universalis . <http://www.universalis.fr/encyclopedie/symbole/>. (27.01. 2017).
- Symbols. (t.y.). Online etymology dictionary. <http://www.dictionary.com/browse/symbols>. (27.01.2017).